

مزدک

شہیدی 528ء

پنجویں صدی عیسوی وچ مزدک دے آدر ونے ناں توں اک نگڑی اُتھل لہر
اُٹھی۔ اسیں جدوں اُتھل آکھدے آں تاں ساڈا ارتھ اکیہویں صدی دی اُتھل نہیں
ہوندا۔ نویوں نوین مشین کاری تے ات اجوکے ورت و سپے دے جگ دی اُتھل ناں
پنجویں صدی دی اُتھل دا کیہ جوڑ۔ ایس لئی مزدک تے اوہدی اُتھل لہر توں پنجویں
صدی دے چکھو کڑ وچ ہی ویکھنا چاہیدا اے۔ تے اسیں ایران دے اوس ویلے دی گل
پچے کردے ہاں جدوں اوٹھے ساسانی راج ہوندا سی۔ قباد اوٹھوں دا بادشاہ سی۔ اوس
زمانے دُنیا دیاں دو وڈیاں شاہیاں ایران تے روم ای ہوندیاں سن۔

مزدک اپنے ویلے دی وسیب ورت (سوشیو اکنامک سسٹم) دے سوت مالی،
سیاسی، مذہبی وچاراں دا موڈھی تے آگواے۔ ایہہ زرتشت مت دی نرول سدھاری
ہوئی شکل اے۔ ایہہ لہر ساسانی بادشاہ قباد دے زمانے بڑی پسرگئی سی۔

بام داد دا پتر مزدک آپ اک زرتشتی مولوی سی۔ ایہہ مُو بد اکھواندے سن۔

مزدک تے بلوچاں دا ضرور کوئی سانگا ہے، ایہدی دس میرا دل تاں پاندا ای اے
گجھ مزدک دی کہانی آپوں وی سہیتراں مریندی اے۔ ایس لئی میں دوہرے چاء نال
ایہہ کتابڑی پیا لکھدا ہاں۔ وڈا نشانہ تاں میرا ہن تائیں دے انسان عاشقان دی
سرناولی جوڑن ای ہے۔ سمجھ لوو ایس خاہش نال نئی ایہہ بلوچی انسانی (انسانی وی تے
بلوچی وی؟) پوتر سانگا دُھرائنت تیک بنیا رہوے۔

مزدک تے اوہدے وچاراں بارے اُتنی جائکاری نہیں لہدی جتنی ہونی چاہیدی اے۔ میں فردوسی، طبری، خیال امر و ہوی تے براؤن دی چونکڑی توں اپنا کم چلایا اے۔ وڈا سوما میرا فردوسی اے۔ خیال امر و ہوی نے پی ایچ ڈی دی ڈگری تہرانوں لئی تے اپنا کم فارسی وچ ”عقائد مزدک“ دے سرناویوں چھاپیا۔ کتاب اوہناں پرچول دے اجوکے مہاڑاں سر لکھی۔ ایہہ کتاب ہُن اُردو وچ تاں کیہ فارسی وچ وی کتوں نہیں لہدی۔ پھیر میرے اپنے ویلے دی سوجھوان فہمیدہ ریاض نے مزدک اُتے ناول دی شکل وچ کجھ تھوڑا جیہا لکھیا۔ ایہناں سارے بوہیاں توں پڑکا پڑکا لین نال ایہہ کجھ جڑیا اے، جو تہاڈے ساہنے ہے۔

ساڈے ایس تپے وچ چر جگ پہلاں زرتشتی مذہب ہوندا سی۔ ایہدے کہیں موہری سن۔ اک موہری مزدک وی سی۔ زرتشتی مذہب مُسلمانی توں ڈھیر چر پہلاں ہويا۔ ساسانی بادشاہ قباد بڑا وڈا زرتشتی سی۔ مزدک ایہدے زمانے ای ہويا، بڑا ہمتی تے ٹل وان۔ ایہنے اپنا زرتشتی مذہب دے نبی ہوون دا ڈھنڈورا کر دتا۔ نالے وسیب سیوا دے وڈے وڈے کاج چھوہ دتے۔ ایہدی مڈھلے رل ورت پاروں دھم اے۔

مسیح توں پنج سو ورھے پہلاں پُراتن پارس وچ بخاشی راج ہوندا سی۔ پر ایہہ راج نہ تاں ساڈا مڈا اے تے نہ ای ساڈے نوجواناں لئی ایہدے وچ کوئی جس سواد اے۔ بخاشی زرتشتی زمانے دا بڑا ہرمن پیارا تے پرسدھ حاکم سی۔ ہوندا ہوسی۔ کیہ کریئے پھیر؟ ایسں تاں بخاشی دے پارس، چڑھدے بلوچستان تے تُرکی دے کجھ حصیاں دے حاکماں دیاں چیتیاں (memoirs) دیاں اوہ سطراں ویکھدے ہاں جیہڑیاں پنجویں صدی مسیح توں پہلاں دیاں پہاڑی گھندراں وچ تے اُرانہہ پرانہہ پتھراں اُتے اُکریاں ہوئیاں نیں۔ ایہناں سطراں دی بولی ارج دی بلوچی نال ڈھیر رلدی اے۔ ایسں اتھے ایہدیاں پُرانی نویاں دوویں شکلاں سانجھیاں کردے آں:

پُر اتن بولی:

شی خشیارش، منا پتا
وشتاسپ، وشتاسپا ہیا پتا ارشم
ارشم ہی آ پتا آ رہیا ارمن،
آریا ارمن ہی آ پتا چش پش ہی آ پتا هکامنشی

اجوکی بلوچی:

گشی خشیارش، منی پت ات
وشتاسپ، وشتاسپ آنہی ۽ پت ات
ارشم، ارشم آنہی پت ات، آریا ارمن،
آریا ارمن آنہی پت ات، چش پش
آنہی پت ات ہکامنسی

اُلتھا:

ہشیارش کہندا ہے
میرا پیوسی وشتاپ
وشتاسپ دا پیوسی ارشم
ارشم دا پیو
سی آریا ارمن
آریا ارمن دا پیوسی چشپش
اُس دا پیوسی
ہکامنشی

پُر اتن بولی:

بگ وَ زَرک اهورمزدا، اھیه ایمام بومیم ادا،
 اَوَمَ آ ساهم اداھیه مریتیم ادا،
 ھیه شیاتیم ادا مرتھتا

اجوکی بلوچی:

اهورمزدا یک مزن بگ، آنہیا
 اے زمین و آسمان دات آنہیا مردم داتہ،
 آنہیا شاتی داتہ مردما

اُلتھا:

تے مزدا دا اونھال دا وڈا وگ سی
 اوہنے زمین اسمان دتے
 انسان دتے
 اوس نے خوشی دتی
 انسان توں

اسیں تاں اوس جگ دے پورے اک ہزار ورھے مگروں دی گل پئے کردے
 آں۔ چوتھی صدی عیسوی دے ساسانی وارے دی۔ ایہہ وارا بلوچستان، منجھ ابیشیا، بلخ
 تے ہندوستان دی وار وچ بچھیاں ٹھکیاں جاگیردار شاہیاں وچوں گنیا جاندا اے۔
 زرتشت مت توں شاہی مذہب دا درجہ سی۔ خُدا دا ناں یزدان رکھیا ہویا سن نہیں تے
 اوستا اوہناں دی مذہبی کتاب سی۔

زرتشتی مذہب دی جانکاری توں سانوں مزدک تے مزدکی مت بارے ڈھیر گلاں دا
 چان ہوسی۔ ایہہ تاں اسان دسیا ای ہے جو زرتشتی مذہب مُسلمانی توں پہلاں دا اے۔

اہورا مزدا ایہناں دی بندگی دا سبھ تھیں اُچا خُدا سی۔ اہورا چانن تُوں آکھیا جاندا اے۔ مزدا دے ارتھ نیں دانائی، سیانپ۔ واہی نیگی جگ دا ایہہ مذہب تن مُدھلے قانوناں اُتے کھلہا سی: نیک سوچاں، نیک گلاں تے نیک کم۔ سبھ تھیں اگدیں ایہہ مذہب ہننمیشیاں دے زمانے وکھالی دتا۔ ایہدے وچ دُعاواں پڑھدیاں تن واری ہتھ دھوتے جاندے سن، تن واری مُونہ دھوتا جاندا سی۔ تن کڑولیاں کپتیاں جاندیاں سن۔ گلیاں اُنکلاں کناں تے گچی دے چھلے پاسے تن واری پھیریاں جاندیاں سن۔ تن واراں گلیاں اُنکلاں داڑھی وچ کھوپیاں جاندیاں۔ اِنجے مڑ گلا ہتھ سر دے والاں اُتے پھیریا جاندا۔ چلی چ پانی لے کے ارکاں تیک دگایا جاندا۔ پیر وی تن وار دھوتے جاندے۔ پھیر کتے جا کے بندہ اگ پوجا لئی تیار منیا جاندا۔

زرتشتیاں موجد دُنیا دا وجود تے جیون واہی نیگی نال اے۔ اوستا وچ آوندا اے، ”جیہڑے لوک دوہیں ہتھیں بھونیں واہندے بیجدے نیں اوہناں جیہا قسمت نصیبے والا کوئی ہونہیں سکدا۔ جڑھ ساوی رہوے اوہناں دی تے خوشیاں گھر بھری رکھنیں۔ پت ننتے، سر کڈھ تے برکتاں والے نیں جیہڑے ان بیجدے، سجدے تے وڈھدے نیں۔ انھیرا تے مونجھ اوہناں دے گھراں تھیں دُور رہسن۔ اوہناں دے گھر سدا چانن نال بھرے..... اوہ اہورا مزدا دے سرج متے پورے کردے نیں۔ جوں پکدیاں سار اہرمن (ابلیس) دا رنگ فق ہو جاندا اے۔ دانے گھریں آوندے نیں تاں بد ارواح زار قطار روندیاں نیں۔ ان پسدا اے تاں انھیرا، بدی تے اہرمن اوہناں دے گھراں توں کھنساں کر جاندے نیں۔ ان تے آٹا اوہناں دی موت جو ہویا۔

مُوداں تُوں حَکَم سی اوہناں گھر گوشت نہ پکے۔ اچنجا اے مُوداں گوشت کھان دی مناہی سی۔ اوہ پورے ورھے دا دانہ پھکا ای گھر رکھ سکدے سن۔ اِنج ای اوہ کپڑے وی اونے ای بنا سکدے سن چنیاں نال اوہناں دا ورھا ٹپ جاوے۔ ایس

دین موجب مُوداں نُون کار و پار دی کھل نہیں سی۔ پر اسیں ویکھسائیں اوہناں نے ہولی ہولی اپنے مذہب وچوں راہ کڈھ لئے ہوئے سن۔ انج زرتشتی مُوداں اپنیاں مذہبی روکاں دے اُلٹ دُنیا دے دھندے وڈ لئے۔ اوہ اپنیاں ان گنت حویلیاں دے گوداماں وچ اناج بھری رکھدے۔ ریشم تے کچھو اب دے کپڑے پاندے۔ اگن گھریں اوہ سادے کپڑیں ای آوندے پر شاماں، راتاں اوہناں دیاں اشرافاں (وزرگان) اُمرواں دے کھلیں ای لگھدیاں۔ جتھے اوہناں دے چوغیاں دی لٹھک پٹھک امیراں دے وڈ ملے وستران توں گھٹ نہ ہوندی۔

مُودتے وزرگ میل دا بڑا زور تے وجا سی۔ اوہ بادشاہ گرسن۔ بادشاہ اوہناں توں بت ریکدا سی۔ جانے وسیب زرتشتی مولویاں دے جھے وچ سی۔ ایہہ مُلاں بادشاہ بناندے ڈھاندے سن۔ اسیں اوس ویلے دی گل پئے کردے ہاں جدوں میل بند ڈچھر وچ فیروز دا پُتر قباد بادشاہ سبھ تھیں اُتے سی۔ اوہدا اک پُتر کاؤس سی، دوجا خسرو تے تریجا ازم۔ ایس حکم چلائی وچ اوہناں توں مگروں سبھ توں وڈا مذہبی آگُو مُوداں دا مُود آوندا سی۔ پھیر چھوٹے مُود آوندے سن۔ ایہہ اوہ روحانی اگوان سن جیہڑے اگ گھراں دے پاہر و تے زرتشتی مذہب دے راکھے سن۔ حاکی وچ آپ غرضاً اشراف میل سیری سی تے حاکم میلاں وچ گنیا جاندا سی۔

ایہناں میراں معتیراں تے مُوداں دیاں بیویاں دو قسماں دیاں ہوندیاں سن۔ اک اصلی، جیہنوں زن پادشائی آکھیا جاندا سی، مطلب پہلی بیوی جیہڑی اصل مٹی جاندی سی۔ ایس توں اڈ اوہناں دی اک ہور یا کئیں دوجیاں زالاں وی ہوندیاں سن، جیہڑیاں بڑیاں نوکرائیاں ای نہیں رناں وی ہوندیاں سن۔ ایہناں توں اوہ زن چگاری آکھدے سن، جانے خدمت گار بیوی۔ ایہہ لوڑ پین تے یاراں بیلیاں تے رشتے داراں توں مانگو یاں وی دتیاں جاسکدیاں سن۔ ویاہ او تھے اصلوں ہولی عمرے کر دتے

جانے سن۔

ایہناں سارے سرداراں تے مُوداں تُوں واہیوان پال دے سن۔ تھلڑے میلاں دی
گیان واہیوان رلیاں ای پوری ہوندی سن۔ ایہناں تُوں اک حساب نال غلام دی حد
تائیں پٹھاں رکھیا ہوندا سی۔ اوہناں غلاماں دی حد تیک جیہناں تُوں اج کھیت مزدور
آکھدے آں۔ اوہ مالکاں ولوں ونڈیاں زمیناں تے کم کردے سن۔ تے مالکاں تُوں
ہالہ (خراگ، خراج) تار دے سن۔⁽²⁾

ویہار بہوں پکا پیڈا میل بندسی۔ میل بندی چڑھیاں دی سی۔ موچی دا پُتر، پوترا،
پڑپوترا جتا مرضی ٹل لالین موچی دا کم نہیں سن چھڈ سکدے۔ فیوڈل دا پُتر فیوڈل ای
ہوندا سی۔ بندے دی لاہی لٹھی عام سی۔ فردوسی نے شاہنامے وچ جی وی ات کتھنی
کیتی ہووے پر گجھ تاں ہے سی جیہدے اُتے اوہنے کہانی جوڑی۔ اوہ روم ول
نوشیروان دے فوجاں چاڑھن دا لکھدیاں دسدا اے ایڈا خرچہ پیا جو پیسہ تھڑ گیا۔

بادشاہ دے لشکر دے حساب نال

تیبہ سو ہزار دی رقم گھٹ پیندی سی

بادشاہ نے حکم دتا سوداگراں تے واہیواناں توں لوڑیندی رقم اُدھار پھڑ لئی
جاوے۔ اک موچی بادشاہ دے کُرن دے کول آیا تے کہن لگا، اوہ گل پیسہ دیوں لئی تیار
اے سگوں چہل مردم ہر مری صد ہزار، مطلب چالی ہزار باراں سو درہم (40 ملین)
دے سکدا اے۔ اوہنے ایہہ پیسہ دے دتا تے نال درخاس کیتی جو بادشاہ ایس پیسے
بدلے میرے پُتر تُوں سکولے جان دی اجازت دے دیوے تاں جو اوہ پڑھ لکھ
جاوے۔ بادشاہ نے اوہدی ایہہ درخاس رد کر دتی۔ ایس واپری دا فردوسی نے اِنج جوڑ
بنایا اے۔ جوڑ وچ ساسانی باتشاہ اپنے سنیہا کار تُوں آکھدا اے جیہنے موچی دی درخاس
پیش کیتی سی:

با او گُفت شاہ اے بُردمند مرد
 چرا دیو چشم ترا خیرہ کرد
 برو همچنان باز گردان شتر
 مبادا کزوسیم خواہیم و زر
 چو بازارگان بچہ گردد دیر
 ہنرمند و بادانش و یادگیر
 چو فرزند ما بر نشیند بہ تخت
 دیری ببایدش پیروز بخت
 ہنر یابد از مرد موزہ فروش
 سپارہ بدو چشم بیٹا و گوش
 بما بر پس مرگ نفریں بود
 چو آئین این روزگار این بود

لوک بولی اُلٹھا:

بادشاہ نے سُنہیا کارٹوں آکھیا او سیانیا
 کیوں دیو نے تیری اکھ بند کر دتی اے
 موڑ اُٹھ اپنا
 تے جا جیویں آیا ایں
 متے میں او ہدے کولوں
 سونا چاندی منگن تے
 آ جاواں

جے بزار دیاں لوکاں دے

بچے پڑھ گئے
 تے میرے پتر ٹوں تخت تے بہہ کے
 بھاگاں والے منشی دی لوڑ پئی تاں
 تاں اوہ موچی کول جاسی ہنر لین لئی؟
 اوہدے حوالے کریسی اپنے کن تے اکھاں سجا کھیاں
 میرے مرن مگروں مینوں
 پھٹکار پیسی

کہ ایہہ سی دستور ایہدے دور دا

عام آدمی دا بچہ سکول نہیں جاسکدا سی، نہ دھوبی تے واہک اپنا جدی کم وٹا سکدے
 سن۔ جاگیردار نے جاگیردار تے واہیوان نے واہیوان ای رہنا سی، پڑھیو پڑھی۔ ایڈا
 بجھیا ٹھکيا مذہب وی ڈٹھا کسے پھیر کدیں؟ (سولان صدیاں ہو گزریاں نیں پر ساڈا
 فیوڈل اج وی خسرو بادشاہ واکن ای سوچدا اے۔)

زرا بادشاہ ای تاں ایہہ ویہار نہیں سی رکھ سکدا۔ ایہدے لئی اوستا (دھرم پوتھی)
 دے چونکدار تے اگ گھر دے ٹھیکے دار مُوبد ٹپے بھئی بادشاہ دا ہتھ وٹاندے سن۔
 بادشاہ ایس ات بھیرے میل بند ویہار ٹوں ربی منشاء آکھدا سی تے لوکاں توں ایہدی
 منج کرواندا سی۔

ساسانی راج وچ لوکائی نال دھرو تے دھنگان انتاں ٹوں پجے ہوئے سن۔ غلام
 داری شکرہاں تے سی۔ سارا پواڑا وی ایسے دا سی۔ فیوڈل اشرافاں دی جروان پاروں
 واہک اپنے گھر بار تاں کیہ پنڈاں دے پنڈ خالی کر کے شہراں ٹوں کھٹاں کردے
 جاندے سن۔ انج شہراں ول انتاں دا اچالا ہو گیا۔ پر شہراں وچ وی اوس نمائی خلقت
 نال غلاماں والی ای کار ہوندى سی۔

شہراں دے ہر گلی کوچے وِچ کوئی نہ کوئی اگ گھر بنیا ہوندا سی۔ ایہہ اگ گھر مُو بداں تے اوہناں دے چیلے چائٹیاں دے اڈے سن۔ ایہناں راہیں اوہ لوکاں دی کھوہ دھرو کردے سن۔ نمائی خلقت تھیں دھنگان نال چڑھاوے چڑھواندے سن۔ لوبھ تے دھکا اوہناں دے لُوں لُوں رچیا ہویا سی۔ اگ گھراں وِچ اوہناں دا دھیان اگ ول کیہ ہونا سی، اوہ تاں ہر آئے گئے تھیں اُگراہیاں کرن تے لگے رہندے سن۔ اوس ویلے بندہ سوچدا سی، ایسے سارے اگ گھراں دی کیہ لوڑ اے؟ عبادت خانے چنے چوکھے ہوسن مذہب دی عزت اوئی ہی گھھدی جاسی۔ ملوانے چنے ودھدے جاسن اوہناں دا آدر بھاء اونا ای تھوڑا ہوندا ویسی۔ طلب رسد دی سادہ جیہی گل۔ پر اوہ ایہدا اُپاء ایہہ کردے رہے جو ڈراٹو شیواں تے بلاواں دا وادھا کردے جاندے سن۔ اوہ اگ گھراں دے مائیاں دی گنتی وی ودھاندے جاندے سن تے ورد ووظیفیاں دے ڈھیر وی لائی جاندے سن۔

اچنبھا دیکھو، رن (قرضہ) دین تے اوہدے اُتے لاہا (ویاج، منافع) لین دا رواج اگ گھراں توں تڑیا۔ مُو بداں کول امیراں کبیراں دے وڈ ملے نذرانیاں تے غریب غریباں دے تیکے موٹے چڑھاویاں توں اپنی مایا کٹھی ہو گئی سی تے اینا دھن جُڑ گیا سی جو اوہناں پوندتاں و پار قافلیاں لُوں دو جے شہراں تے راجاں اندر وچن لئی اناج رن کرنا چھوہیا سی۔ اوہ منافسے دا اک حصہ آپ لین لگے۔ مُر چھوٹے ہٹوایاں تے پورھیتاں لُوں اناج یا سیکے رن کرن دا مُڈھ بجھا۔ لیہدے وِچ رنی (قرضدار، دیندار) دا نفع نہیں سی ہوندا پر پیسیاں توں ودھدی چیز وست اوہناں توں ای لئی جاندی سی۔ (3)

اشراف میل کول نہ دولت دا کوئی حساب ہوندا سی تے نہ تریمتاں دا۔ امیر لوک کھان پین دیاں شیواں وی وڈی پدھر تے لُکا لیندے سن۔ ایہتوں تیک جو کال بن

کھلوندا سی۔ فردوسی آکھدا اے:

زخسکی ”خورش“ تنگ شد در جہاں

رزق لگان پاروں اوس زمانے کال پے گیا

وار دسدی اے، ”آذربائیجان دا حاکم نوشیروان دی پکڑ وچ آ گیا۔“ ایہہ حاکم اوہا بندہ سی جیہدی کہانی وچ اک بڑھڑی مائی دی گل وی آندی اے۔ آہندے نیں اوہ بڑھڑی باتشاہ کول شکایت لے کے گئی باتشاہ نے سونہ کڈھائی تاں اوہ بڑھڑی سچی آہی۔ پھیر بزرگ لوک پیش ہوئے۔ اوہناں تھیں باتشاہ نے چکھیا آذربائیجان دے حاکم کول کئی دولت ہوسی۔ جواب ڈھیہا، ویہہ لکھ دینار۔ چکھیا، ہور جمع جتھا کئے گو دا ہوسی۔ اوہناں آکھیا، اوہدے کول تیہہ سو ملین دینار نیں۔ چکھیا، ہیریاں جواہراتاں دا دسو۔ دسیو نیں، پنج سو ہزار دینار (پنج سو ملین دینار) دے مل دے۔ بھوئیں کئی گو ساہمی ہوئی سو؟ خوزستان، عراق، آذربائیجان چ کوئی علاقہ اجہا نہیں جتھے اوہدے کئیں ویہیاں پنڈ نہ ہون، پھیر گھراٹ، سراواں، حمام واڈھو۔ مال ڈنگر؟ کہو نیں، تیہہ ہزار۔ چکھیا، غلام؟ بولے، اک ہزار ست سو رومی تے حبشی زر خرید تے چار سو لونڈیاں۔ 4

فردوسی نے بادشاہ دی بے حد حساب دولت رنج دی سی:

اوہدیاں ہزاراں بانڈیاں سن جیہڑیاں چیتز دی پٹھاس واکن سجریاں تے تازہ سن، اوہناں دے لک سونے دیاں پیٹیاں ولیاں ہونیاں سن۔
باتشاہ دے زنان خانے دا فردوسی دسدا اے:

سجرے چیتز ورگیاں باراں ہزار ناراں اوس دے زنان خانے وچ سن۔

اہلکار دگڑ دگڑ کردے رعیت دے گھراں وچ جا وڈدے تے تلاشیاں لیندے۔
نہمانی خلقت دیاں دھیاں بھیناں دھرو کے اپنے امیراں کول لے جاندے۔ امیراں دیاں خرمستیاں زوراں تے سن۔ ہُن بے آکھو ہئی کئی گو عیاشی کر لیندے ہونے

نیں۔ اودوں عیاشی واسطے سمندری جہاز بنان والی گھن قومی لاک ہیڈ گمپنی تاں ہوندی نہیں سی، جیہڑی نواباں ملواناں نوں جہاز بنا کے دیندی ہووے۔ پھیر اوہناں زمانیاں وِچ کیہڑا تھائی لینڈ دے چکلے ہوندے سن۔ برطانیہ تے دوہئی دے شاپنگ سینٹر وی نہیں سن ہوندے اودوں۔ من لیا، پر اوس زمانے جتی کُو عیاشی کیتی جاسکدی سی اوہدے توں کتے چوکی اوہ کردے سن۔

طبری نے اپنی وار وِچ لکھیا، خسرو نوشیروان نے کر لاگو کرن مگروں کچھری کیتی، بے کسے نوں شکایت ہووے تاں دسے۔ اوہنے مجمعے تھیں پچھیا تاں اگوں سارے چُپ گروپ، دوجی وار وی ایہو ہویا۔ جدوں بادشاہ تہی واری آپنی گل دُہرائی تاں اک جتا اپنی تھاول اٹھیا تے بڑے آدر نال پچھن لگا، ”بادشاہ نے ایس خراج نوں پکا دستور بنا کے کپیاں چیزاں اُتے لاگو کرن دا آکھیا اے۔ وقت گزرن نال ایہہ اگراہی کتے ظلم ای نہ ہونڈے۔“

بادشاہ گبیا، ”اول لعنتیا مردودا کیہناں وچوں ایس نوں؟“ اوس آکھیا، ”مُتشیان وچوں۔“ بادشاہ حکم دتا، ”ایہنوں قلمدانان نال مارو۔“ اوہنے جے لوک سن اٹھ کھلوتے تے اوہناں اوس جے نوں قلمدانان نال مار گھتیا۔ اوس ویلے ڈھکی کھلی چار چوحدی اک واج ہو کے بولی، ”خسرو مہاڈا متھیا کر اصلوں نیاں بر اے۔“

ایس ڈراؤنے پچھو کڑ وِچ شاہ پور پہلے دے زمانے اک نواں مذہبی آگو مانی اگھریا۔ اوہ اوستا بڑی ودھیا جاندا سی۔ بڑا سُچا ستھرا کلا کار سی۔ مانی نے اپنے آپ نوں یسوع مسیح دا سمجھ تھیں وڈا تے انلا شاگرد دھمایا۔ اوہدے نال توں اٹھی لہر تے عقیدے دا ناں ”مانی مت“ ہویا۔ مانی مت نے ایس وسیب و بہار نوں انیا نیک متھیا تے ایہدی کرڑی ٹوک کیتی۔ ایہہ لہر اک واکن پھیلر گئی تے بڑے تھوڑے ویلے وِچ دُور دُور تیک اپڑ گئی۔ اک اجہبی لہر جیہدے نال ساڈے ایس تپے دے غلام داری

وسیب وِچ وڈی بھاجڑ مچ کھلوتی۔ ایہناں ویلیاں وِچ جدوں نویں مُلک جتے جاندے تاں غلام داری وِسیب دے اُتلے میلاں نُون ڈھیر دولت ہتھ لگدی پر نال نال وِسیب وِچ ودھدی ہوئی بھیر سُوڑ وِچ وی کرڑائی آوندی جاندی۔ کئیں نابریاں ہوئیاں پر کوئی وی سرے نہ چڑھ سکی۔

میل بند وِسیب اُتلے میل دی ایڈی پکی چھہ وِچ سی جو مانی چوکھا چر جیوندا نہ رہ سکیا۔ اوہ مُلیاں ہتھوں قتل ہويا۔ اوہدے پڑھائے دی کوئی لکھت نہ بن سکی۔ اوس توں چچھوں اوہدے منہار لُک چھپ گئے۔ کجھ لوک وطن چھڈ گئے۔ مانی دے منہار ایسے گوریک گئے جو مانی دیاں دسیاں گلاں اندرے اندر سِنیاں وِچ لُکا کے مساں اپنیاں اولاداں نُون ای دسدے۔ بام داد ناں دے مانی نے وی ایہا کجھ ای کیتا۔

مانی دا منہار بام داد رُوپوش (زیمیں بُرد) سی۔ اوہ اپنے عقیدے دے دُوجے بھائی بندیاں واکن لُک چھپ کے مانی دے دین دا پرچار کردا سی۔ اپنے اتباریاں تے رت دیاں سانجھیاں نال۔ ایہو کجھ ای اوہ اپنے پُتر مزدک نُون وی سکھاند اسی۔ اوہنے مزدک نُون مانی دی سکھیا دتی۔ مزدک اگ پوجاں دا مُوبد (علماء) سی۔

مزدک اپنے پیو دا کلا کلا پُتر سی۔ (مزداد، مزدا دتا ہويا، جیویں کریم داد، رحیم داد، ملک داد، شہداد ہوندے نیں۔) بام داد نے اپنے ہونڈر ہیل پُتر مزداد (مزدک) نُون مانی دے وچاراں نال پختہ دتا۔ چھیتی ای مزدک نُون اوستا ازبر ہو گئی۔ ایڈا وڈا علماء جیہڑا آپ اک مُعتر مُوبد سی۔ شاہی دربار وِچ اوہدی وکھری تے اُچیری گُرسی ڈٹھدی سی۔ فردوسی دسا اے:

مزدک ناں دا اک بندہ آیا
جیہدا بول تے سیانپ بے مثل سی
اوہ اک ائملا بندہ سی جیہڑا دانائی ونددا سی

بہادر باتشاہ قباد اوہدی گل تے کن دھر داسی
 اوہنے اوہنوں وڈ وزیر بنا لیا تے
 اوہ خزانے تے خزانے والے دا
 نگہوان ہو گیا۔

شاہی دربار تاں ساری دُنیا دے اِکو جیسے ای ہوندے نیں۔ کوڑھے ڈھڈاں تے
 کر دھے دِلاں والے اشرفاں دی مجلس۔ اتھے قباد دے دربار وِچ کُرسیاں اُتے
 برابے محنتوں انجان امیراں، شہزادیاں تے پنڈتاں دے گودام سڑ کے سواہ ہو جان
 والے اناج نال بھرے بھُکّنے پئے سن تے بئے کال پھڑے، قرضے بچ بگھرے عام
 لوکاں دیاں موتاں پیاں ہوندیاں سن۔ موت --- بھکھ مری۔

بام داد دے سکھائے مانی دے وچاراں نال ڈلھکدے پاک پوتر زرتشتی مزدک
 سایمنے ایہا وسیبی کارن سن۔ زمینداراں، تُرفیاں، روحانی اگل ہتھاں تے کنگالاں
 وچالے کھج تان چراں توں لگی ہوئی سی۔ ایہدے نال لوک اُتھل دی راہ پئی سواہری
 ہندی سی۔ مزدک ایس ہندی ورتدی ئوں ڈھیر جانچدا پرکھدا پیا سی۔ اوہنے مانی دے
 وچار ورتوں وِچ لیان دے ڈھنگ لہینے چھوے۔

فردوسی اپنے شاہنامے وِچ دسدا اے، مزدک نے دربار وِچ کھلو کے باتشاہ توں
 پُچھیا، جے کسے ئوں سپ وڈھ جائے تے کسے بندے کول تریاق ہووے پر اوہ دیوے
 نہ تاں اوہدی کیہ باب ہونی چاہیدی اے؟ باتشاہ آکھیا، ”تریاق نہ دین والا ئوئی
 ہوسی۔“ مزدک نے دُوجی پُچھ کیتی، ”جے کوئی بھکھا ہووے تے کسے ہور کول روٹی
 ہووے تے اوہ بھکھے ئوں دیوے نہ تاں اوہدی سزا کیہ ہوسی؟ باتشاہ کہیا، ”اوہ بھکھے
 دے ئون دا دین دار ہوسی۔“

مزدک نے اوسے ویلے باتشاہ دے جواب اپنے حق وِچ ورتے تے لوکاں ئوں

آکھیا، ”جتھے کتے وی لکائی ہوئی کتک دا پتہ لگے، ندھڑک لٹ لوو۔“⁵

..... تے قیامت ورتن لگ پئی۔ روز مہر دے محل تے طیفون دے ان رگت
مھلاں وِج..... روز مہر دا خاندان، اوہدیاں سوہنیاں ملوک وِھیاں، اوہدی وڈیری عمر دی
ملکہ، بہوں سارا زنان خانہ، درجناں گھر وگے غلام، سیواکار محل دے اندر وار لال پتھر
دیاں گول بھوندیاں پوڑیاں اُتے کھلوتے کنبدے پئے سن۔ ایہہ پوڑیاں اُتانہہ روز مہر
دے شنگارے ہوئے سون کمرے تیک جاہدیاں سن۔ تھلے مندے حال میل کچیلے
واہیوان، پورھیت تے کھاناں پھولن والے کھنیرے جتھیاں دے جتھے اوہدے سجائے
بنائے پروہن خانے دا سامان اُندے پئے سن۔ اوہ رولا پاوندے اپنیاں لہڑیاں ہوئیاں
اُنگلاں نال انتال دیاں وڈملیاں تے ان لہہ داتاں پٹھیاں سدھیاں پئے کردے سن۔
اوہ کیہ جان اوہناں دا بھاء تے درجہ۔ اوہ اوہناں نوں اُتانہہ سٹ سٹ جھوپدے اپنے
لم سلے جھولیاں وِج پائی آوندے سن۔ ایہہ جھولے اوہناں دیاں تربیتاں نے اوہناں
نوں کابل وِج سیوں دتے سن۔⁶

مزدک مذہب وِج سدھار کر کے اوہنوں راج مت بناونا چاہوندا سی۔ اوس دانن
سی انھیر اُتے چانن تے اہورا مزدا نے اینگرو مین یُس Anglo main yus اُتے
جیہڑی فتح دین دا کارا کیتا سی اوہنے اوہنوں توڑ چاڑھن دا سوتر لہہ لیا اے۔ اوہنے
جائیداد دے لالچ تے کام واشنا نوں گل بھیر دی جڑ مٹھیا۔ اوہنے ملکہ ساجھی کر کے
ایہہ سارے بھیر مُکاون دی دھاری۔

مزدک اوہناں واہیواناں نال انج گل کیتی، ”میریو ویرو، ایہہ زمین ایہہ پانی وڈوں
تے اُچان والے رب نے اُپائے نیں۔ ایہہ کسے اک دی مالکی کیویں ہو سکدے نیں؟
ایہناں اُتے دُھپاں پالیاں وِج رات دن پورھیا تُسیں کردے او، بیٹیں تُسیں کیردے
او۔ اناج اُگدا اے۔ اوہ جُھاڈا اے۔ اناج تاں اوہدا اے جیہڑا اوہنوں اُگاندا اے۔

ٹسٹیں زمیں ہری بھری رکھدے او۔ ایہوں اناج تے پھل پھل اُگاؤن دے قابل بناوندے او۔ ٹسٹیں اہور مزدا دی منشاء پوری کردے او۔ ایہہ وڈے لوک، پڑھائیاں لکھائیاں والے تے دولت مند تاں چور لُٹیرے نیں۔ ٹسٹیں ایہناں تھیں اپنا حق کھوہ کیوں نہیں جے لیندے؟“

مزدک ایہہ وی آکھدا اے، ”امیراں نوں کہو اپنے محلّاں، عُلاماں، کنیراں، بیویاں، سواد لے کھائیاں، ان نال تُو سے گوداماں، گھوڑیاں نال بھرے اصطبلّاں تے گُزر کرن تے اک پورھیت نوں آکھو، اوہ اپنے پنڈے دیاں لیراں، اپنے فاقیاں تے گُزر کرے۔۔ ایہہ دوویں گلاں اک نیں؟ گُزر دے ارتھ ایہہ نہیں ہو سکدے۔ اصل مطلب ایہدا تاں ایہہ ای ہو سکدا اے، جدوں ساریاں کول اوہناں دیاں اصلی لوڑاں مُوجب شیواں ہون تداں اوہ اک بے دیاں شمشیں نہ کھوہن، لو بھہ دا شکار نہ ہون۔ اصل گُزرتاں ایہہ ہے۔“⁸

مالی کواہر نے ویسی سیاسی حال چھتا بھرے کر دتے سن۔ مزدک و سوں وچ نیاں تے برابری لیانا چاہوندا سی۔ اوہدی نظر وچ دیہل نعمتاں اہورا مزدا جانے یزداں (خُدا) نے ساویں ورتوں لئی اُپائیاں نیں پر بندیاں نے لو بھہ کرودھ تے دھنگ دی راہے پئے کے دُنیا دا وتر (بیلینس، توازن.....) مُکا دتا۔ ایہہ اہرمن (ابلیس) دی کارستانی سی۔ اوہدی چُک وچ آ کے ہر کسے نے دُو بے دا حق کھوہ کے اپنے چاء پُورے کرن دا اٹل لایا۔

مزدک دی سکھیا دے دو وڈے تت سن:

اک، چاؤ مذہبی ریتاں تھوڑیاں کرنیاں۔ دو، اوہدے گیان مُوجب سچا مذہبی بندہ اوہ سی جیہڑا جگ جہان دے توریاں نوں بھرویں ڈھنگ نال سمجھے تے ڈُھکویں سچ نال اوہناں مُوجب حیاتی گُزارے۔

مزدک دا آکھن سی، خُدا نے تاں بندے ئوں اوہدی لوڑ دا سبھ کجھ دے دتا سی
 زمیں اُتے۔ بندیاں اگول اوس ئوں ساداں وٹنا سی، اک دُوبے نال۔ پر دھنگان
 خورے ہو پئے وچوں زورا زوری۔ اوہناں نے بے زورے کیتیاں دا حق مار کے جگ
 کواہرا کر دتا۔ ایہدے نال پنج بلائیں تگڑیاں ہونیاں، جیہناں پاروں بندہ گراہے پیا۔
 ایہہ بلائیں سن: ساڑا، روہ، وٹہ، لوڑ، لوبھ۔ ایہہ بھید کیکلن لئی نیاں لوڑیندا سی۔ چُجدا
 ایہہ سی: ہر بندہ اپنیاں واڈھوشیواں دُوبے بندے ئوں وٹد دیوے۔ ایہدے لئی ساری
 دولت ساجھی کرنا حق سی۔ مزدک آکھیا مال دولت لوکائی وچ وندیا جانا چاہیدا اے کیوں
 جو سارے بندے خُدا دے بنائے نیں۔ پھیر بندہ تھروں دا ماریا کیوں رہوے؟
 سارے انساناں ئوں چاہیدا اے اک دُوبے دی کمائی توں فائدہ لین تاں جو تھروں نہ
 رہوے تے سارے لوک ساویں ہو جان۔ مزدک دی سمجھ موب دُنیا وچ جتا دُکھ ہے
 ایسے کواہر دا سٹہ اے۔ ایس کر کے لوک آپ وچ بھردے نیں۔ جھوٹھ بولدے نیں۔
 چوری کردے نیں تے اک دُوبے دا لہو روڑھدے نیں۔ ایہہ کواہر ای وسیب وچ وی،
 ساڑے تے جنگ دا مول اے۔ ایہو ای اوہ بلائیں نیں جیہناں انسانی جیونے دا نست
 مار دتا اے۔ بے کواہر دُنیا توں مک جاتے تاں ایہہ مُصیبتاں آپ ای فنا ہو جان،
 ایہناں دی تھاں صلح صفائی، مہر محبت، سانجھوالتا تے نیاں لے لوے۔

مزدک دی مت سی وڈھ ٹگ نہ کیتی جائے۔ اپنے ویریاں نال وی نرمائی ورتی
 جائے۔ ریاست دی ہر چیز وست سارے لوکاں وچ ساویں وٹد وتی جائے۔ مزدک
 بہوں وڈا بندہ سی۔ اوہ آہندا سی، کواہر ہو کواہر کردی اے۔ لوبھ دی پُرتی سکھال نہیں
 دیندی، سگوں ایہہ لب دی ان مک لڑی بن تڑدی اے۔ ایہہ اہرن دی مرضی سی، خُدا
 دی نہیں اوہ تاں پیار، امن تے سوہنپ اے، نُور اے۔ خُدا نے کسے ئوں دُوجیاں
 توں چوکھا حصہ لین دا حق نہیں دتا..... ایہہ ای زرتشت دا آکھن سی۔

مزدک سمجھدا سی لالچ، خود غرضی تے حرص ای ساریاں بدیاں ئوں پیدا کردی اے۔
 ایس حرص تے دھرونے ”بندیائی ئوں وتر رکھن“ والا خُدائی حکم تے خاہش تباہ کردتی
 سی۔ مزدک نے خُدا دی خاہش تے حکم مُد ورتوں وچ لیاون ئوں اپنی حیاتی دان نشانہ
 مِتھ لیا۔¹⁰

”مال دولت سگواں سانجھا کرنا چاہیدا اے جنج پانی، اک تے چرانداں نیں۔ انج
 کرن نیکی اے جیہدا خُدا نے حکم دتا اے تے اوہ ایہدا سوہنا بدلہ دیسی۔ جدوں کسے
 ون دیاں باندھاں نہ رہسن تاں لوکاں دا اک دُوبے دے کم آون خُدا ئوں بڑا چنگا
 لکسی۔“¹¹ سارے خیالی سانجھ ورتاں واکن مزدک دے خیال وچ دی سانجھ ورت
 سواہر دیاں پینہاں اُتے ای زرتشت مت دی اُچی سچی اُساری ہو سکدی اے۔ اک
 پاسے اوہ نیکاں تے عبادت گزاراں والا جیون گزاردا سی دُوبے پاسے مخلوق اپنی ہستے
 وال تے ڈگی ڈھٹھی سی جو مزدک دی سوچالی ہر پاسے جڑھ پھڑگئی۔ کال دے زمانیاں
 وچ کنک لین واسطے پورھیتیاں دی بھیر ہر ویلے اوہدے نال ٹری رہندی۔ تدوں اوہدا
 ناں مزدک پیا، اوہ ناں جیہدا پورے ساسانی راج وچ جاتا چچھتا سی۔

آہندے نیں مزدک نے ”زَند“ دے سرناویوں اپنے وچاراں دی کتاب وی
 لکھی۔ ایس کتاب دے منہاراں ئوں ”زَندِ یک“ آکھیا جانداسی۔

اوہدی وچار واہ وچ میل سواہر دے نال ہور وی بڑا کجھ سی۔ مزدک دامنن سی
 مڈھلے سے جگ دے دوٹھک سن: چانن جانے نیکی تے ہمیر جانے بدی۔ ایہہ دوویں
 اک جگت ہونی پاروں گڈ مڈ گئے۔ سواء رب دے ہر چیز انھیری ہو گئی۔ چانن توں
 مطلب ازاد ارادے نال علم تے احسیس اے۔ تے انھیر اگیمل تے بے احسیسی اے۔
 بندے ئوں حیاتی وچ چنگے سہائیں چانن نال جُوے کم کرن لئی بنایا گیا اے۔ بندے
 ئوں اپنی کرنی وچ دُنیا ئوں چانن دین دا جتن کرنا چاہیدا اے تے ایہہ کم چنگے

سدا چارک ورتارے تے مثال جیہی حیاتی نال کیتا جاسکدا اے۔ اوس دی وچار لیہہ
 وِج تُوَر جانن تے انھیر انہ جانن اے۔ تُوَر دی انھیرے اُتے فتح ات لوڑویں تے اٹل
 اے۔

مزدک دی سوچالی وِج قتل دی مناہی اے۔ اوس دی وچار لیہہ مَوجِب بندے
 تُوں نریمیش وان ہونا چاہیدا اے۔ مہر بھریا تے پروہن چار۔ اوہنے خاہشاں مارن اُتے
 بڑا ای زور دتا۔ اوہدا خیال سی آپے دیاں خاہشاں لب لوبھ پیدا کردیاں نیں،
 جیہڑے دُوجیاں نال دھرو کمون ول کھڑ دے نیں۔ سو ایس اُتھل کار نے اک توں
 ودھ ویاہواں اُتے ہلک لا دتی۔¹²

اوہ زرتشتی ملوانیاں دی طاقت بندہ داسی۔ اوہ سمجھدا سی ملوانیاں لوکاں تُوں رعیت بنایا
 ہویا اے تے اوہناں دی غربتی ودھا دتی اے۔ مزدک مَوجِب خُدا نے تاں زمین اُتے
 گزارہ کرن لئی ڈھیر کُجھ دتا پر زور اوراں نے مریڑیاں تُوں داء دپا لا کے اوہناں اُتے
 کاٹھی پالئی تے سواہر دی تھان کواہر کر دتی۔ ایس بدبختی دا اُپاء نیاں وِج اے۔ ہر بندہ
 لوڑ توں واڈھو ذخیریاں وِج ساواں حق دار اے۔ ایس مددے تُوں پُورا کرن لئی اوہ
 ساری دولت سانجھی کر دینی چاہوندا سی۔ مزدک نے بھائی چارک مل ورتن تُوں تھاپڑا
 دتا تے لوبھ تے انیاں گھٹ کرن لئی مل ملکھ تُوں سانجھی مالکی بناون دا پتار دتا۔¹³

مزدک تے اوہدے آکھے لگن والیاں تُوں حقی سچی پدھر تے بند کی وادے پہلے
 رل ورت متھیا جاندا اے۔ اوہ سبھ دے بھلے لئی ملکھ تے پورھیا ساری وسوں دا سانجھا
 جاندے سن۔

انج کُجھ مہینیاں وِج ہزاراں لکھاں لوک مزدکی ہو گئے۔ راج دے اک سر یوں
 دُوجے سرے تیک مزدک واد ای مزدک واد سی۔

سُدھار لئی اوہ ڈھڈوں پکا سی، چھیتی ای اوہنوں ہور وی سرڑی بندے لہہ پئے۔

اوه اپنے آپ ئوں زندیک کہواؤن لگے، جانے زند دے کھرے منن والے۔ اوہناں نے ایہناں لاسے وندگھلاں توں رنج لایا۔ 14

اوه اُتھل تاں چاہوندا سی، دُنیا دے ہر ڈکھ دی جڑھ اوہنوں ایس کواہر وِچ دسدی سی پر اتھے دھیان نال پیر چاون دی چوکھی لوڑ سی۔ اوه مانی دی بھیردی اخیر توں جائو سی۔ اوہنوں امیراں تے ملوانیاں دی طاقت دی وی ساری۔

کچھڑے وسپیاں وِچ اکثر، تے گھرت کار وسیب توں اگیتے وسیب وِچ اُچھا، بھلے، ساٹو تے گڑھے بندیاں ئوں جھدے مانتا دی پُشاک پوادی جاندی اے۔ اتھے وی ایہا کُجھ ہو یا وسپے دے پورھیت تے واہک مزداد دی پوجا کرن لگ پئے سن۔ اوه اوہنوں سجدہ تاں نہیں سن کر سجدے کیوں جو ایہدے تے اوه کرڑی جھاڑ جھمب کر دیندا سی، ”میں تہاڈے جیہا ای بندہ ہاں۔“ پر لوک جو کُجھ سہی کردے سن اوہنوں نرا پیار آکھنا اوہناں ئوں نہیں سی آوندا۔ لگدا اے ایسے گل پاروں فردوسی نے شاہنامے وِچ ایسے لہری چڑھ ول سینت کیتی اے:

بچہ بڑھا سبھ اوہدے

درویش ہو گئے

اوتھے اک ہور بھت وڈا کارن جاگ پیا، زرتشتی ملوانیاں تے وڈیریاں دی طاقت بڑی ودھ گئی سی، بادشاہ اوہناں دے ہتھاں وِچ کھڈونا بنیا پیا سی۔ اوہدی بادشاہی وِچ ملوانے دخل دینوں نہیں سن مُردے۔ بادشاہ اوہناں تھیں نک نک ہو یا پیا سی۔ اوه اوہناں دا زور تروڑنا چاہوندا سی۔ اوہنوں کسے اجیہی نگڑی دھر دی اڈیک سی جیہنوں لوکاں بڑا مندی ہووے۔ ہُن جیہڑے ویلے لوک مزدک ئوں ربی نیڑ والی اُتھلکار ہستی منی کھلے سن، اوہدی وچار لیہہ لوکاں ئوں مُمتی دی وچار لیہہ لگن لگ پئی تاں شاہ قباد پہلے (488-531) ایس نویں وچار لیہہ دا ہیت کیتا تے مزدک واد وِچ رل گیا۔ بادشاہ

ہیتی ہو یا تاں مزدک نے اپنے ویسی مالی سدھار چالو رکھے جیہناں وچ امن امان رکھن
تے غریباں دی مدد دے متے سن۔ مزدک نے پورھیتیاں دی مدد لئی سرکاری بھنڈا رکھول
دیتے۔

قباد نے جدوں مزدک دے وچار من لئے تاں کال مارے واہکاں نوں آکھن لگا،
”میں تہاڈا بھرا ہاں۔ جے تئیں بھکھے ترہیائے او تاں میرے لئی روٹی دی گراہی تے
پانی دا گھٹ موہرا اے۔ میں ایرانی راج دا شہنشاہ جیہنوں ایس بھونیں دے اک اک
ذرے اُتے بھر پور وس تے طاقت اے تہانوں اجازت دیندا ہاں جو تئیں امیراں دے
گوداماں توں مئے ایسے ویلے اپنے تے اپنے معصوم بالاں لئی سارا دانہ پھکا ہونجھ
لوو۔“¹⁵

بادشاہ قباد جیہڑا ویکھن نوں مزدک دا چاہوان تے ہیتی سی نے اک حکم راہیں،
سارے پارس وایساں نوں مزدکی دائرے وچ آون تے مزدک دے وچاراں سیتی
جیوں گزارن لئی آکھیا۔ تھلڑے میل تاں پہلاں ای پکے زندیک سن۔ سرکاری گھل
ہوئی تاں مزدکیاں ویسی اوگناں وژدھ کھلی لڑائی دا ہوکا دے دتا۔ اوہناں منگ کیتی
ریساں امیراں توں واڈھو جائیداد کھوہ لئی جاوے۔ حکم شاہی ہو گیا۔ نمائی خلقت نے
امیراں دیاں سانھیاں جائیداداں کھوہندیاں ڈھل نہ لائی۔¹⁶

دھرو دھنگان دی اخیر تاں اُتھل دے لاوے دا مونہ کھول دیندی اے۔ ایس
اُتھل دی اگوائی مزدک پیا کردا سی۔ اوہدے سنگاں نے امیراں دے محلاں اُتے
دھاوے کر دتے تے اوہ ساریاں وڈھلیاں شہیں چا کے لے گئے جیہناں اُتے اوہناں
نوں اپنا حق سہی ہوندا سی۔

مسیحی لہروی اینج ای اگھڑی سی۔ ایہہ دوویں لہراں رزق دی ساویں ونڈ لوڑ دیاں
سن۔ اک توں ودھ تریتاں رکھن دی مناہی کردیاں سن، بھونیں والاں تے بھونیں والی

توں مڈھوں پٹن دا ہوکا دیندیاں سن۔

یروشلم دے مسیح نے وی تاں ایہو آکھیا سی، ”خُدا دُکانداری نہیں کردا۔ اسمانی بادشاہی وِچ کوئی وی بندہ اپنے سماجی درجے پاروں نہ ہوسی، نہ ای اوتھے کوئی ایہو جیہی ونڈ پروان ہوسی۔ خُدا ساری مخلوق نال اِکو جیہا پیار کردا اے جیویں سُورج اپنی مہربانی ٹوکویں بندیاں تیک نہیں رکھدا۔ سارے لوک آپت وِچ بھرا نیں۔“¹⁷

یسوع مسیح نے اپنے سنگتیاں توں ایہا ای آکھیا سی، ”ایہناں امیر لوکاں دا خُدا دی بادشاہی وِچ پیر دھرنا بڑا دکھا اے۔“ سنگتیاں توں اچنبھا لگی ایہہ گل۔ یسوع نے دُہراء کے آکھیا، ”بیچو، جیہناں لوکاں دا دولت تے سونے تے بھروسہ اے اوہ رب دی بادشاہی وِچ نہیں بچ سکدے۔ اونٹھ سوئی دے نکلیوں لنگھ سکدا اے مالدار بندہ رب دے دروں نہیں۔“

جیویں یسوع مسیح نے یہودی مت دی سدھاری ہوئی شکل مکھ رکھی سگواں ای مزدک نے اپنی سوچالی توں زرتشتی مذہب دا سدھار تے ناتارا دسیا۔

اودے ایہناں آہراں توں وڈیرے جانے وزرگان تے زرتشتی آگُو جانے مُوبد قباد بادشاہ توں ویہر کھلوتے۔ قباد زندیک بن گیا سی، اوہ گوشت نہیں سی کھاندا، خُون خرابہ کرنا جائز نہیں سی مند۔ پر قباد مالمیوں گھس گیا۔ موبد تے وزرگان طاقت وِچ مزدک توں کتے ودھ سن۔ ایہناں دھراں دی جُٹ بندی نے اُتھل دی کاٹ کر کے 496 وِچ شاہ قباد دا تختہ اُلٹایا تے اونہوں قیدخانے سٹ دتا۔ ڈنگ ٹپاؤ پدھر تے اونہاں قباد دے بھرا گامسپ توں تخت تے بہا دتا۔ قباد قید خانیوں بھج نکلیا تے حیاطلہ دے بادشاہ ”خاقان“ خوشنواز کول جا ئلیا۔ خوشنواز نے پہلوں قباد نال دھی ویایہی تے مُر اوہنوں اِک وڈی فوج دے ٹوریا نئی اپنے بھرا گامسپ توں ایران دے تختوں لاہ سکے۔ سو قباد حیاطلہ دی فوجی مدد نال گامسپ توں تختوں لاہن وِچ سہل ہو گیا۔ اِنج اوہ

ایران دا مَرُ بادشاہ بن گیا۔

مُن قباد نُون ہوش آ گئی۔ اوہنوں چانن ہو گیا مُو بد بھیتے نکلڑے نیں۔ اوہناں نال ویر سہیر کے بادشاہ نہیں رہیا جا سکدا۔ اوہ مزدک دی طاقت بارے پھلا کھا گیا سی، تاں ای تے مذہب وٹا لیا ساسو۔ پر جدوں اوہنوں طاقت دا اصل تول سمجھ آیا تاں اوہنے پھیر پُرانے مذہب وچ جا ہاتھ لئی۔

قباد دی سیاست ہور ہو گئی سی۔ اوہنے مزدک تے مزدکیاں نال پُرانا میل ورتارا چھڈ دتا۔ سگنوں رکھا رہن لگ پیا۔ پر مزدکیاں دی پوہ اُنہے رہی، سگنوں بادشاہی دربار وچ اوہناں دا زور وگ تگ ودھدا رہیا۔ قباد نُون پک ہو گیا مزدک اپنے اُتھل کار سنگاں راہیں ساسانی شاہی دا تختہ مُودھا مارو اے۔ اوہنوں سُر ت ہو گئی سی مزدک ٹورا اک اجہبی اُتھل اے چہنے راہ وچ نہیں اڑکنا، اوہدی بادشاہی مُکا کے ای ساہ لینا اے۔ اوہنے مزدک نُون ایرانی شہنشاہی دا سبھ تھیں وڈا ویری اعلان دتا۔ استکی اوہنے زندگی (مزدکی) ای مروانے چھوہ دتے۔ یہودی وی ایس مزدک وروڈھی جنگ وچ اگے اگے سن۔ پچ اوہو ای عورتاں دی سچ دا سی۔ عورت تے غیرت تواریخ وچ سٹیٹس کو دے سبھ توں وڈے ڈھاسنے رہے نیں۔ ایہہ تاں چنگا سی جو مزدک آپ مذہبی آگوس، نہیں تاں ایہہ وڈھ ٹگ رب دے ناں اُتے ہونی سی۔ چتاریا جا سکدا اے جو ہور تاں ہور بڈھ دے ناں اُتے لکھاں آدم قتل کیتا گیا ہو یا اے۔ یہودیوں دے بھاء دیاں تاں جہیاں پہلوں ای وسیب پچتا سن۔ ایس کر کے ای نار سچ انج نیچر کے رکھیو نیں جو اوہدی چھٹ وی نہ وکھالی دیوے۔ یہودیوں تے مُوداں اک واری پھیر وڈی ویاج خوری کیتی، ندوسیاں نُون قتل کیتا تے شطاناں نال اٹی سٹی کر لئی۔¹⁸ ایس وڈھ ٹگ دی آگوائی قباد دے وارث خسرو پہلے نے کیتی۔ ایس نُون ای پھیر انوشیروان (انوشک: روبان ”امت رُوح والا“) دا اُپ ناں ملیا۔

قباد ماندہ پیا تاں اوس نے انوشیروان نُون تخت دا والی بنایا۔ قباد 41 ورھے
بادشاہی کر کے مویا۔ انوشیروان بادشاہ بن گیا۔ مزدکیاں دے بھاء دیاں ترے دیاں
تپ گنیاں، بلوچاں دی موت آ گئی۔

اوسنے ورودھیایاں دا قلام وڈ دتا۔ مزدکیاں دا قلام۔ دسدے نیں خسرو انوشیروان
دے حکم نال مزدکی دھڑے دے ہر یکے وڈے نُون اِکو دِن جانوں لنگھا دتو نیں۔ ایہدا
ویروا شاہنامہ فردوسی وِچ اِنج آدندا اے:

مزدک دے سر کڈھ منن ہارتن ہزار سن

جیہدے تے بادشاہ نے اپنے پُتر نُون کہیا

ایہناں سرداراں نال جو کر سکتا میں کر

ایہدوں چکھے مزدک دا ناں نہ سُنوے

بادشاہ دے محل وِچ اک باغ سی

جیہدی کندھ بڑی اُچی سی

آہندے نیں، انوشیروان اپنے وڈیریاں، ملوانیاں دی اگوائی کردا اُتوں اُتوں مزدکی
بن گیا۔ چلتز دُنیا نُون دسن لئی جلسہ کرن دا کیتوس۔ اپنے شاہی باغ نُون ایہدی تھاں
بنایا۔ ہر مزدکی نُون اپڑن دی پکی کر دتی گئی۔

بادشاہ دے حکم تے اندر لے پاسے ٹوے پٹ دتے گئے

تاں جو ایہناں ٹویاں وِچ سارے لوک پور دتے جان

مُتھے دیہاڑ مزدکیاں دا جیہڑا جتھا وی باغ وِچ وڑدا اوہنوں چھیہہ ماری بیٹھے فوجی
نپ لیدے تے گاٹیاں تے تلواراں پھیر کے اوہناں نُون سر پیٹھ تے ٹنگاں اُتوں دی
ٹویاں وِچ کھلہار دیندے، جیویں بندے نہ ہون یوٹے گڈے ہون۔

ایہناں ٹویاں وچ مزدکیاں نوں رُکھاں وانگر انج گڈیا گیا جو
 اوہناں دے پیر اُتلے بتے سن تے سر بھومیں وچ دھسا دتے گئے سن
 ہو رکیہ آکھیے اوس بندے نوں جیہنوں مُورکھ تواریخ ”نوشیروان عادل“ آکھدی
 اے۔ ہُن مزدک دا قتل وی فردوسی توں سُن لوو۔

بادشاہ دے حکم نال اک سُولی گڈی گئی ڈھیر اُچی
 اُتے اک چپدار رتہ ٹنکلیا ہو یا سی (پھندے وانگ)

جدوں سارے کوہ دیو نیں تاں رت خورے نوشیروان نے مزدک نوں اندر آون
 دا کہیا۔ یو ہے اُتے اگے ودھ کے مزدک دا سواگت کیتا تے باغ دا سیل کرن تے
 رُکھاں اُتے نگاہ مارن دا آکھیا۔ اندر وڑ کے نوشیروان نے پٹھیاں کھلہاریاں لاشاں
 ول ہتھ کر کے رولا پاندیاں مزدک نوں کہیا، ”کھلو ذری، ایہہ ای اوہ پہلی جیہڑی توں
 اپنی ابلسی مت نال گڈی سی۔“

چندرہ مزدک جیوندی جائیں سُولی چاڑھ دتا

انج اوس بے دین دا سر نوا دتا

سُوجھواناں دا کبھی پُنا ویکھو دین والے نوں بے دین چا بنا یونیں تے جروانیاں
 دھگانواں نوں دین والے۔ فردوسی تاں انج وی جاگیر داری دا سبھ تھیں وڈا تے پراں
 بدھی ٹی وی اینکر رہیا اے۔

پھیر فردوسی طوسی مزدک دی اخیر وکھاندا ہو یا پڑھا کاں نوں چتا ونی دیندا اے:

اوپنے سینت کیتی تے فوجیاں مزدک نوں قابو کر لیا۔ اوہدیاں مُشکاں بنھ دتیاں
 تے اوہنوں باغ دے دھر وچکار ایسے کم لئی بنائے چوترے تے جیوندیاں گڈ کے ان
 گنت تیراں نال چھاننی کر دتا۔ ایہہ ہونی 528 دے انت یا 529 دے پوند وچ
 ورتی۔

ایس توں مگروں تیراں دی واچھڑنال اوہنوں مار دتا گیا

بس جے تیتوں عقل اے تاں کدیں مزدک دے راہے نہ ٹریں 19

فردوسی صاحب اجیہی عقل ئوں رب دی مار- مزدک داراہ نہ اپنانا تے گراہے پین
اے- بادشاہی، جاگیرداری تے ملوان گتی دے وردھ نہ ہوں تاں بندیا تیوں وانجھ
اے- فردوسی تیری وڈوں اپنی تھال پر تیرے آکھے لگ کے حق دا پلا تاں نہیں چھڈیا جا
سکدا-

گیان وان تے لڑاک مزدک دی موت وار ئوں دہائی اے- ایس لوہڑے دی
خبرے ای کوئی ہور مثال ہووے-

جیہڑا پن گھاتا پاک پوتر انوشیروان عادل نہیں بے عدل اے اوہدے بارے ڈی
میلو دا ایہہ قصہ ای بہتیرا اے،

”افریکی جنگلاں وچ اک انگریز سیلانی ئوں آدم خور قبیلے دے لوکاں نپ لیا-
اوہناں ایہہ موٹا تازہ انگریز، سردار دے کھان لئی رکھ لیا- جدوں اوہ سردار ساہمنے پیش
ہویا تاں اوہدی سُر ت ماری گئی، سردار تاں آکسفورڈ وچ اوہدا جماعتی سی- اوہنے سردار
ئوں کہیا، ئوں ایڈا پڑھیا لکھیا تے ساٹو ہو کے بندے کھانا این تیرے وچ تے
ایہناں وچ کس فرق اے؟“

سردار بولیا، ”لے تیرے بھانے فرق ای نہیں! ایہہ کچا کھاندے نیں میں تیتوں
بھن کے پھڑی کانٹے نال کھاساں۔“

انوشیروان اپنی بے انت قہروانی تے انھی طاقت نال مزدکی بلوچ واہکاں تے پٹو
پالاں اُتے تڑٹ پیا- فردوسی نے بلوچاں اُتے فوج چاڑھن تے مکران ئوں ڈھا
ڈھیری کرن دا اُچھا دسیا اے:

پہاڑوں پہاڑ تائیں

ساری زمیں لشکر دے
 قبضے وِج آگئی
 مکران دی ساری واہی
 سپاہیاں مارلئی
 دو سو جنگی ہاتھیاں دے
 حملے پاروں
 تُوں سمجھ، دُنیا تے رہن
 دی تھال ای نہ رہی
 گھوڑیاں دی واج تے
 سپاہیاں دے جوش کارن
 اسمان تے چند تُوں راہ بھل گیا
 علاقے دا جائزہ لین والی جماعت نے
 بادشاہ تُوں آ دسیا کہ
 مکران لشکر دی
 دھوڑ نال شاہ کالا ہو یا پیا اے

مزدک دا جیون تے وچار مسیح نال بڑے رلدے سن۔ یسوع مسیح تُوں وی مزدک
 واکن راج پاٹ دی ناہری تے مار دتا گیا سی۔ راج دربارتاں اپنے ناہراں تُوں ای
 مردا تے دُکھ دیندا اے۔ جنتیاں چٹن والیاں تُوں ہمیشہ نوازدا اے۔ مان سمنان بخشدا
 اے۔

جیویں پتہ ای اے غریباں، دیہلاں، بیماراں تے بڈھیاں دا ساتھ دین والا یسوع
 مسیح جانوراں دے طیلے جمیا۔ جوانی دے پہلے وارے ترکھانا دا نمانا کم کردا رہیا۔ ہر

ویلے اوہدے دوالے ہینیاں مریٹیاں دی بھیر لگی رہندی سی۔ وچے گناہی اپراہی وی ہوندے سن۔ اوس دا بیغبری جیون گل تن سال سی۔ پوند اوہنے پورھیت میل وچوں ای شاگرد بھالے، جیہناں ٹوں اج دی بولی وچ ”بے مین“ آکھیا جاندا اے۔ ایہناں وچ گچھ چھیرے، کھیت مزدور تے مسولے سن۔ اوہدا آکھن سی اوہ بھارتھلے دینجے نتانیاں تے پٹیاں تڑٹیاں ٹوں سکھالا کرن آیا اے۔ گناہی ہون دی رڑک بھوگدیاں ٹوں محنت، سیوا تے مکتی دی خیر خبر دینا اوہدا کم اے۔ اوہنے مدھیاں مدھولیاں ٹوں پیار دی انجیل سنانی اے۔

یسوع دا جنم 25 دسمبر دسیا جاندا اے۔ اوس دیہاڑے ہر کوئی اپنی وت موجب اوہدے نال اپنا پیار دکھالدا اے۔ یسوع دے جنم دی پہلی خبر غریب ایلیاں ٹوں دتی گئی سی، جیہنوں مسیحی بھائی چارہ کرسمس دا ناں دیندا اے۔

اوس دن وار دے دس حدے اُتے نیاں دا سچھ چڑھیا۔ دھونس دھنگان دے ہیرے کھنڈ پُند گئے۔ اوہدے چانن نال غریباں، رنڈناں، بچیاں تے وسیب بھٹیاں ٹوں ڈھاسنا لدھا۔

کرسمس رُکھ کتھوں تڑیا؟ ایہدا دسدے نیں، جرمن قبیلے دے لوک جیہڑے گانج دیوتے دی پوجا کردے سن، تھور(?) دی خوشی لئی بچیاں دی قربانی دیندے سن۔ ولفرڈ ناں دا اک جرمن ایس بھیرٹی رسم دا ورودھی سی۔ اک واراں، ہنیری تے سیت راتے شاہ بلوط دے رُکھ تھلے اک بچہ کوہن دیاں تیاریاں پٹیاں ہوندیاں سن کہ ولفرڈ اپنے سنگتیاں سنے موسیٰ سختی نال بھڑدا اوتھے اپڑ گیا۔ پروہت لے پائے بال دی دھون تے چھری پھیرن ای والا سی۔ ولفرڈ نے اگے ودھ کے بڑے شٹوہ نال پروہت دا ہتھ نپ لیا تے چھری کھوہ لئی۔ ایہہ اوگھت ہمت ویکھ کے لوک کے بکے بکے رہ گئے تے اوہناں دے مونہواں تے خوشی کھنڈ گئی۔ ولفرڈ تے اوہدے نال دیاں نے لوکاں نال گل بات

کیٹی۔ اوہناں ئوں یسوع مسیح دے آون دی نیک خبر سُنائی۔ لوکاں ایہہ خبر پروان کر لئی۔ وِلفرڈ ایہہ نہش رُکھ وڈھنا ای چاہندا سی جو چانچک اسمانی مَکھی دُکھی تے اوہنے رُکھ دیاں پھنجر اں اڈا دیتاں۔ پھیر اوس تھاں اک ہریا بھریا سوہنا بھرا رُکھ اُگا، جینوں سدا بہار کہیا جاندا اے۔

انج یسوع مسیح توں 732 سال چچھوں کرسمس رُکھ دی ریت رُئی تے لوک ایس واپری دے چیتے وِچ کرسمس رُکھ سجاون لگ پئے۔ یسوع مسیح چھڑے بندیکے تھاں دا ای اگلوں نہیں سی، امن سکھ تے سلامتی دا وی آگوس۔

حضرت عیسیٰ نے عبادت گھر چوں وپاری میل کڈھ دتا۔ اوہنے اک زناہی تیویں ئوں سنسار ہونوں بچا لیا۔ پُراتن تے جردانے قانون چھیک دتے۔ اوہنے اک رٹن دا اصلوں نگوئا سکھ دولتمنداں تے پرسدھ بندیاں دے ان ملے دان توں بھارا مٹھیا۔ اوہنے منوکھاں وچالے مذہبی آدر، مالی تے سداچارک وڈوں اُتے لیک لا دتی۔ عیسیٰ اک مرڑے جیسے کھوتے اُتے یروٹلم وڑیا۔ اوہنے اپنے شاگرداں سامنے فوجی اذیتاں سہیاں۔ یسوع نے غربیاں، نتانیاں تے بڑھڑیاں لئی اک سہمتی دا راہ بنایا سی، عزت آبرو دا راہ۔

یسوع مسیح ئوں ہتھاں پیراں وِچ میخاں ٹھوک کے سولی اُتے ٹنگیا گیا (عیسائیاں موجب)۔ ویری دی ایس کرنی وِچ کوئی درلغ نہیں سی۔ ایہہ کرودھ بھری سی۔ اوہ سارا ویہار جو پلٹانا چاہوندا سی۔ اوہنوں ایس ویہار دا رتی موہ نہیں سی۔ پریت دے ایس نقارچی ئوں دُکھی کیتوئیں۔ یسوع دھرتی دا اک وڈا جی سی۔ اوہدے سرڑ دا کیا کہنا۔ اوہدا چگرا ویکھو، اوہدی جیونی نکو۔ اوہ گھلاٹ سی، اپنے ٹپے دا پکا تے اپنی وچار لہیہ دا ان جھک پاندھی۔ مُجبتاں تے عزتاں اوہدے لئی۔

اوہ وکھری گل اے مگروں ایہو جیسے گیان وانان تے اُتھلکاراں ئوں بھرماں

وِشواساں دے اُچھاڑ چاڑھ کے ہور دا ہور بنا دتا جاندا اے۔ مسیح اصلوں اک فقیر اُستاد سی۔ اوہ بیہودا دے تپدے سُورج پٹھ تھل ج پھردا، جے کوئی مانتا نال ٹکر دی گراہی دے دیندا تاں کھا کے ڈھڈ بھر لیندا۔ مونیہ مہاندرا اوہدا حالوں بے حالاں والا ای ہونا سی۔ تاں وی پادری تے بادشاہ اوہدا ہور ای رُوپ وکھال دے نیں۔ اصل دے اُلٹ۔ اسیں ویکھدے ای آں پادریاں تے بادشاہاں دے یسوع دی مورت بڑی صاف سٹھری اے۔ اوہدے وال سوہنے وگے ہوئے نیں، اوہ اصلوں زویا لگدا اے، کپڑیاں تے کوئی تھم کوئی چھٹ نہیں وکھالی دیندی، سدھا تگ کھلوتا اک بندہ اے۔ کجھ اڈول جیہا جینکے واء وِج اڈدا پیا ہووے۔ انج دی مورت کاری ای تاں وڈے اُتھکار بندیاں ئوں لوکاں دے بھاء دی ہوائی تے اچنجا مخلوق بنا دیندی اے۔ (اوہناں ئوں لوکاں توں دُور کر دیندی اے، جیویں اوہناں دا لوکاں دی زندگی نال کوئی سیر سانگا ای نہ ہووے۔) ایہدے نال ایہناں سکھر جیناں دی اصل کہانی گواچ جاندی اے تے اوہدی تھان کولوں گھڑیاں باتاں لے لیندیاں نیں۔²⁰ اوہناں دے وچار، اوہناں دی سوچ چکھے پا دتی جاندی اے تے کجھ ہور رنگ دیاں گلاں اگے لے آندیاں جاندیاں نیں۔

دُنیا نے ویکھیا یروشلیم دے حاکماں تے مذہب واناں ایکا کر کے یسوع ئوں تاں موت سزا کر دتا پر اوہدی لہر نہ مُکا سکے کیوں جو ایہہ دیلاں تے مدھولیاں دی خلاصی دی لہر سی۔ یسوع ئوں منن والے درڑے میلاں ئوں چاہیدا اے اوہ یسوع دی اُتھل لہر ئوں مُڑ جگان دا آہر کرن۔

انوشیرواں نے مزدک تے اوہدے سنگتیاں ئوں تاں مار دتا پر نیاں دی ایڈی وڈی وچار لبہہ تاں نہیں سی مُکائی جاسکدی۔ 531 وِج جدوں انوشیرواں آپ بادشاہ بنیا تاں اوہنے مزدکیاں دے قلام دا اک ہور وارا چلایا۔ اوہنے ہرجنی کھنی ئوں حکم کیتا

پدھراں تے پہاڑاں وِچ جتھے وی مزدکی ہون اوہناں ئوں پھڑ لئو۔ پھیر اوہنے اوہناں ساریاں ئوں اک تھان اکٹھیاں کیتا تے اک سویر سبھ ئوں قتل کر دتا۔ دسدے نیں ایس چنگیز ہتھوں تریہہ ہزار مزدکی مرتج گیا۔ (انھے سوجھواناں خونئی ئوں نیاں کار۔۔۔ عادل بنا دتا۔)

اپنے ولوں تاں اوہنے مزدک دی سکھیا اصلوں ای مکا دتی سی پر مزدک دی وچار لیہہ اوہدی شہیدی مگروں وی صدیاں توڑی چلدی رہی۔ بنا شک مزدک دی لہر ساڈے تپے دی وار وِچ سبھ تھیں وڈی میل بندی ترڈن والی لہر سی۔²¹

مزدک دی اٹھل لہر 894 عیسوی وِچ چالو ہوئی تے 524 عیسوی جانے پورے 30 ورھے دھس کے چلدی رہی۔²²

مزدک تھوڑا ویلا ای جیویاں۔ اوہ اپنے ویلے دے وسیب وِچ رماں سینتاں راہیں اپنے وچار پیش کردا رہیا تے جدوں اوہ اپنی خانہش موجب شاہی و بہار تے میل بند جکڑ بندیاں ئوں ویہریا تے غریباں دا ہمت کیتا تاں اوہدا انت کر دتو نیں۔

زمانہ سادہ سی۔ اُچاؤ طاقتاں پکھڑیاں ہوئیاں سن۔ گیان وچار اڑان دے وسیلے اُسرے ہوئے نہیں سن۔ ایس لئی مزدک دی وچار گھڑت موٹی ای سی۔

پر ایہو ای پھکی جیہی سوچالی سپارٹیکس توں ہوندی ہوئی یسوع تیک چچی سی پھیر اُسردی نسر دی تے ون سوئیاں مزدکی صفتاں اپناوندی اوڑک اجوکی سانجھ ورتن دی نہار دھار گئی۔

مزدکی دا ویلا اسلام توں ڈھیر پہلاں دا سی۔ پک تاں ایہو جاہدا اے جو بلوچاں دی وڈ گنتی ایسے اٹھلوں وچار نال جڑی ہوئی سی۔ ایہہ مزدک مت راج نگر توں بے دور دُراڈیاں تھائیں تے کسے نہ کسے شکل وِچ صدیاں تیک جیندی رہی۔ کدیں دُھکھدی، کدیں بلدی، کدیں اڈول، کدیں مچدی۔

مزدک مت عرباں دی مل مار توں مگروں وی ڈھیر چر (اٹھویں صدی تیک) چلدی رہی۔ ابن مقفا نے مزدک دی کتاب دا عربی اُلٹھا کر لیا۔ سلجوقیاں دے پاری وزیر نظام الملک نے اپنے شاہنامے وچ اپنے حاکماں نوں مزدکی وچاراں توں چوکس رہن دی صلاح دتی۔ 23 سچی گل تاں ایہہ ہی سارے جگ دے لوکاںی دشمن وچاراں وں نظام الملک دی شکل وچ جرواں، دھروکار تے بھوئیں وال انوشیرواناں دے وچارک انگ راکھے بنے رہے نیں۔

مزدکی وچار مگروں چوکھے سارے لوک شیعیاں دیاں بھڑاک دھڑاں وچ سمج گئے۔ ایہناں دے سمجھن پاروں بڑیاں تگڑیاں اُٹھویاں مذہبی لہراں چلیاں۔ نویں صدی وچ اک مذہبی فرتے قرامطیہ نوں وی بندیکی سواہر دا مزدکی پوکھا سی۔ اوسے فرتے نے بابک خرم دین دی اگوائی وچ عباسی خلافت ساہویاں اک اُٹھل اُبھاری تے گھٹ ودھ 20 ورھے خلیفے دیاں فوجاں نال لڑ کے اک وڈے علاقے دی رکھ کیتی۔ سولھویں صدی دے قزلباشاں نوں وی مزدکی وچاراں دی چھوہ سی، جیہناں فارس وچ صفوی سلطان شاہی دا ساتھ دتا۔ پُرانے فارسی عربی لکھیاراں لئی ”مزدکی“ اک اجیہا پکا تھتا ٹھپھہ سی جیہدے نال اوہ بندیکی سواہر دی ہر ایرانی لہر نوں لوکاں وچ بھنڈ دیندے سن۔

مزدکیاں دے قتل مگروں ایس لہر نے مٹھی پین دی تھاں ہور ترکھ پھڑی۔ ایران اُتے عرباں دی مل ویلے ایہہ وکھ وکھ دھڑیاں دی شکل وچ اپنا کم کردی رہی۔ سٹا ایہہ ہویا جو 583 عیسوی وچ مزدک واد دے پوکھے پاروں خاقان ترکستانی دے سپاہیاں خاقان دے پُتر ہشام ابرزی دی اگوائی وچ خاقان دے وُدھ بھڑٹھو پا دتا تے اوہدے توں بخارا کھس لیا۔ گلاں دسدیاں نیں ایس بھڑٹھو پاروں بخارے دے سوداگر تے مال دار فرغانے بھج گئے۔ بھڑٹھو واناں دے آکو ابرزی نے مندے حال

لوکائی اپنے نال جوڑ لئی۔ تُرکاں دا خاقان جیہدا وار وِچ ”اقرہ چورین“ نال وِجدا اے
 586 وِچ جانے اُتھلکاراں دے راج دے تِن ورھے مگروں ایس لہر دے گڑھ ”بے
 قدرہ“ نُون مڑ اپنے ہتھ وِچ کر سکیا۔ اوہنے اپنے پُتر ابرزی نُون پھڑیا تے سنے سنکلیاں
 مروا دتا۔²⁴

ابری دے بھڑٹھو واکن دوجا رولا خوارزمی شہزادے خورزاد نال جُویا ہویا اے۔
 وارکار بطری دا آکھن اے شاہ خوارزم دے بھرا خورزاد نے اٹھویں صدی عیسوی وِچ
 مزدک دے اُتھلویں وچاراں دی جاگ لے کے چڑھتل کر دتی تے سارے دولت
 منداں دی مل ملکہ غریباں نُون ونڈ دتی۔ نال ای اوہنے اوس ویلے دے زنان خانے
 مُکا کے ویسی لوڑاں موب ورنے پرنے دے قنون مٹھ دتے۔

نیاں تے سواہر دیاں وچار سیاڑاں کدیں ٹھپندیاں نہیں۔
 دسدے نیں مسلمان مزدکیاں نے چراں تیک پہلوی بولی دی اپنی گُویں کتاب
 ”زند“ بچائی رکھی، جیہدے وِچ مزدک دے وچار لکھے ہوئے سن۔
 میں ایتھاں گُجھ وی ثابت نہیں کرنا لوڑدا۔ پڑھا کاں نال اک چھوٹی جیہی کھیڈ
 ضرور کُرو ہاں۔ جئے جنیاں دے گُجھ بلوچی نال سانجھے کرناں، جیہناں دے اخیر تے
 ”ک“ آوندا اے۔ آس اے سٹ نہ پاسو: شیک، نوحک، زک، پیرک، سیمک.....
 تے مزدک! اوس زمانے دے گُجھ ہور نال ویکھو: بڑزیں، دُش، روز مہر.....“ مہرداد،
 بام داد، بغداد (باغ+داد=خدا دا دتا ہویا۔)

سید پتھراں

1- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 122

2- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 41

- 3- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 153
- 4- جمالزادہ، محمد علی- مقدمہ کتاب عقائد مزدک- صفحہ 14
- 5- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 16
- 6- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 161
- 7- ہنرخ گریٹز- ہسٹری آف دی جیوز- جلد 3، 1956- The Jewish
publication society of America- صفحہ 1
- 8- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 129
- 9- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 55
- 10- براؤن، ایڈورڈ، جی- ”اے لٹری ہسٹری آف پرشیا جلد نمبر کیمبرج-
1929- صفحہ 170
- 11- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 155
- 12- Yarshater, Ehsan. The cambridge history of Iran, Vol-2. -12
P-999
- 13- "Kawad's Heresy and Mazdak Revolt" Corne, Patricia in:
Iran 29 (1991), P-21-40
- 14- ہنرخ گریٹز- ہسٹری آف دی جیوز- جلد 3، 1956- The Jewish
publication society of America- صفحہ 1
- 15- فہمیدہ ریاض- قلعہ فراموشی- دنیا زاد کراچی- 36- صفحہ 156
- 16- ہنرخ گریٹز- ہسٹری آف دی جیوز- جلد 3، 1956- The Jewish
society of America- صفحہ 1
- 17- ایچ جی ویلز- مختصر تاریخ عالم- 2001- تخلیقات لاہور- صفحہ 175
- 18- ہنرخ گریٹز- ہسٹری آف دی جیوز- جلد 3، 1956- The Jewish

publication society of America - صفحہ 2

19- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 19

20- ایچ جی ویلز- مختصر تاریخ عالم- صفحہ 174

21- براؤن، صفحہ 171

22- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 37

23- دی کنسائز انسائیکلو پیڈیا آف اسلام- لندن- 1989، صفحہ 264

24- امر و ہوی، خیال- مزدک- کلاسیک دی مال- لاہور- صفحہ 59

